

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

Emrah Aksakal¹

ABSTRACT

Thousands of children are recruiting in armed conflicts -which is connected with national armed forces or other armed groups- as cooker, courier, miner, spy or active warrior in the World; especially in Africa. That children are also face with sexual harrasment. Children are being damaged phisically, evlutionaly, emotionaly and mentaly in this duration. Even if they could run away from this armed conflicts, they can not adjust civil life because of traumas that they faced. The evolution of human rights -especially rights of the child separately- have been prevented recruiting children in armed conflicts. By the way, evolution of 'jus ad bellum' and 'jus in bello' have been prevented recruiting children in armed conflicts also. One of the most important steps of this evolution is Rome Statute which have constituted International Criminal Court. Rome Statute regulated 'using children in armed conflicts' as a 'war crime. So that thousands of

---

¹ Kocaeli University, Social Sciences Institute, Public Law Department master student. emr.aksakal@gmail.com. <https://orcid.org/0000-0003-3254-5374>

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

children recruited in armed conflicts which known as ‘Africa’s World War’ in Democratic Congo Republic.

Keywords: Child Soldier, The Paris Principles, Republic of Democratic Congo, International Criminal Court, Thomas Lubanga Case

Received: 19.12.2020

Accepted: 04.03.2021

Çocuk Askerler ve Bir Savaş Suçu Olarak Çocuk Asker Kullanımı: Demokratik Kongo Cumhuriyeti İç Savaşı Örneği

ÖZ

Yüz binlerce çocuk dünya çapında özellikle de Afrika’da silahlı kuvvetler veya diğer silahlı gruplarla bağlantılı silahlı çatışmalarda aşçı, kurye, mayıncı, casus veya aktif savaşçı olarak kullanılmaktadır. Cinsel istismar amacıyla da bu tarz çatışmaların içine çekilen çocuklar bu süreçte fiziksel, gelişimsel, duygusal, zihinsel ve ruhsal zararlar görmektedirler. Bu çatışma ortamından sıyrılırsalar dahi yaşadıkları travmalarla sivil hayata uyum sağlamakta zorluk çekmekte yahut suça sürüklenerek toplumdan uzaklaşmaktadırlar. İnsan haklarının ve özellikle müstakil bir biçimde çocuk haklarının gelişimi, çocukların bu nevi çatışmalarda kullanılmasının önlenmesi adına önemli adımların atılmasına olanak sağlamıştır. Bu sürece paralel olarak insancıl hukuk da çocukların asker olarak kullanılmasına karşı şekilde gelişim sağlamıştır. Bu gelişimin en önemli ayaklarından birisi de

Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsünde çatışmalarda çocuk asker kullanımının savaş suçu olarak işlenmesi olmuştur. Nitekim Afrika'daki tüm çatışmalarda olduğu gibi Afrika'nın dünya savaşı olarak da nitelenen Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki çatışmalarda binlerce çocuk asker kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Asker, Paris Prensipleri, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Thomas Lubanga Davası

GİRİŞ

Bugün 46 devlet 18 yaşının altındaki çocukları yasal olarak silahlı kuvvetlerine alıyor ve 2016'dan bu yana bilinen 18 silahlı çatışmada çocukların da kullanıldığı rapor edildi.² Bu istatistiklere silahlı kuvvetlere alım yaşının 18 olduğu fakat pratikte buna aykırı olarak 18 yaşının altındaki çocukların silahlı kuvvetlere alan devletler ve tespit edilemeyen vakalar dahil değildir. Bugün 20 ülkede 250.000'den fazla çocuk asker olduğu tahmin ediliyor. Bu çocukların %40'ı kız çocukları ve kız çocuklarının büyük çoğunluğu da cinsel istismara maruz kalmaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısında insan hakları önemli gelişim kaydetmiştir. Buna paralel olarak çocuk hakları da müstakil olarak önemli gelişim sağlamıştır. Bu düzenlemeler çocukların özellikle fiziksel ve ruhsal sağlıklarının öncelikle korunup, daha sonra geliştirilmesini amaçlamaktadır. Henüz fiziksel ve kişisel gelişimini sağlamamış çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması onların bu gelişimini çok olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda çocuk hakları ile ilgili uluslararası metinler çocukların savaşın ve çatışmaların olumsuz etkilerinden uzak tutulması konusunu öncelikli olarak ele almıştır. Benzer şekilde insancıl hukuk da öncelikle çocukların silahlı çatışmalardan

---

² Detaylı istatistikler için bkz. <https://childsoldiersworldindex.org/> Erişim: 19.04.2021

korunmasını, sonra da çocukların bu çatışmalarda kullanılmasını yasaklayıcı şekilde gelişim göstermiştir. Çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasının önlenmesine ve çocuk askerlerin topluma kazandırılmasına yönelik en sistematik, detaylı ve önemli uluslararası metnin UNICEF bünyesinde ortaya çıkan ve Paris Prensipleri olarak bilinen “Çocukların Silahlı Kuvvetlerde ve Silahlı Gruplarda kullanılmasına İlişkin Rehber ve Prensipler” olduğu söylenebilir. Bununla birlikte çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasının önlenmesi insancıl hukuka dair birçok uluslararası düzenlemede yer almıştır. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesini (UCM) kuran Roma Statüsünde de çocukların askere alınması ve silahlı çatışmalarda kullanılması savaş suçu olarak sayılmıştır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC) 20 yıldır dünyanın en ağır iç savaşlarından birisini yaşamaktadır. Özellikle Kongo nehri yatağındaki değerli kaynaklar ve Kongo’daki petrol rezervi, Kongo içerisindeki gruplar, komşu ülkeler ve güçlü uluslararası aktörlerin bölge üzerinde avantaj elde etmek için rekabete girmesine yol açmaktadır.³ Bu rekabet ülkenin dört bir yanındaki grupların çıkar doğrultusunda diğerlerine karşı kışkırtılması sonucu büyük çatışmalara sebep olmaktadır. Bu

---

³ Öncel Sençerman, “Demokratik Kongo Cumhuriyeti Doğusundaki İç Çatışmalara Çevresel Güvenlik Perspektifinden Bir Bakış”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, (2014), s. 46.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

çatışmalarda 1998-2004 yılları arasında 3.8 milyon kişinin öldüğü ileri sürülmektedir.⁴

Bu kapsamda çalışmada öncelikle insan hakları, çocuk hakları ve insancıl hukukun gelişimi ele alınacak, daha sonra çocukların silahlı kuvvetlere veya silahlı gruplara dahil edilerek çatışmalarda kullanılmasını önlemeye yönelik uluslararası gelişmeler değerlendirilecektir. Nihayet çocukların çatışmalarda kullanılmasını savaş suçu olarak değerlendiren Roma Statüsü ve bu statüyle kurulan UCM'nin tarihçesi ve gelişimi değerlendirilecektir. Son olarak DKC'de yaşanan çatışmalar, bu çatışmalarda aktif olan silahlı gruplar ve bu çatışmalarda çocukların kullanılması hususu değerlendirilecek ve DKC'de çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması suretiyle savaş suçu işlenmesi ile ilgili UCM'de kovuşturulan davalar ele alınacaktır.

---

⁴ Tabitha Tabala Bukumba, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Belçika Yönetiminin Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 78.

ÇOCUK ASKERLER ve BİR SAVAŞ SUÇU OLARAK ÇOCUK ASKER KULLANIMI: DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

1.1. ÇOCUK ve ÇOCUK ASKER KAVRAMI

Çocuk, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız olarak tanımlanabilir.⁵ Bu tanım çocukluğun bir yaşam evresi olarak bebeklik ile erginlik arasındaki döneme isabet ettiğini ortaya koysa da, bu evreye hukuki bir boyut kazandırmak adına çocukluk evresinin sınırlarının da tespit edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Kişinin ergin olması çeşitli genetik yahut coğrafi faktörlere göre değişebilmektedir. Ancak çocukluk evresine bilhassa hukuki bir boyut kazandırabilmek adına bir yaş sınırı getirmek gerekliliğiyle bu sınır hemen hemen tüm hukuk metinlerinde 18 yaş olarak tespit edilmiştir. Nitekim çocuk haklarına dair en temel metinlerden olan, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede de bu sınır 18 yaş olarak tespit edilmiştir. İlgili sözleşmenin 1. maddesindeki “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”⁶

⁵ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 20.04.2021

⁶ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme metni için bkz. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>. Erişim: 20.042021.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

ifadesi 18 yaş sınırını ilgili hukuk sistemlerindeki daha erken ergin kılınma hallerini istisna tutarak ortaya koymaktadır. Nitekim bizim hukuk sistemimiz de benzer şekilde medeni hukuk açısından evlenme ve mahkeme kararı ile ergin kılınma hallerini istisna tutarak, ceza hukuku açısından ise istisnasız 18 yaşının altındaki herkesi çocuk olarak tanımlamaktadır.

Çocuk asker kavramı ise en güncel ve sistematik olarak UNICEF bünyesinde ortaya çıkan ve daha sonra Paris Prensipleri ismini alacak olan Cape Town ilkelerinde tanımlanmıştır.⁷ Tam adı Silahlı Kuvvetler ya da Silahlı Gruplarla Bağlantılı Çocuklara Dair Paris Taahhütleri, Prensipleri ve Rehberi olan Paris prensipleri çocuk kavramı için yukarıda bahsi geçen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi referans göstererek 18 yaş altındaki kişiler olarak tanımlamaktadır. İlgili metin çalışmada ‘çocuk asker’ olarak işlenen kavramı ise ‘bir silahlı kuvvet veya silahlı grupla bağlantılı çocuk’ olarak işlemiş ve bu kavramı ‘savaşçı, aşçı, kurye, haberci-casus olarak veya cinsel amaçlar için silahlı kuvvetler veya silahlı gruplar tarafından kullanılan 18 yaşının altındaki çocuklar’ olarak tanımlamaktadır. (Bölüm 2.1.)⁸ Aynı maddenin devamında bu tanımın yalnızca sıcak çatışmalarda

---

⁷ Demir, Fatıma (2019). “Afrika’da Çocuk Askerler Meselesi: Sierra Leone Örneği.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 21.

⁸ Paris Prensiplerinin İngilizce metni için bkz. <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf> Erişim: 20.04.2021.

doğrudan aktif bir şekilde kullanılan çocukları ifade etmediği, kurye, haberci, aşçı gibi daha geniş bir grubu ifade ettiği ifade edilmiştir. Çocuk askerlerle ilgili diğer uluslararası metinlerde de hemen hemen bu tanımın kullanıldığı söylenebilir.

Paris prensiplerinin çocuk askerler tanımı değerlendirildiğinde çocuk askerlerin, silahlı kuvvetler veya silahlı gruplar tarafından üç kategoride kullanıldığı söylenebilir. İlk grubu casus-haberci, gözcü olarak veya cinsel istismar amacıyla kullanılan çocuklar, ikinci grubu propaganda veya canlı kalkan olarak kullanılan çocuklar, üçüncü grubu ise doğrudan silahlı çatışmalarda kullanılan çocuklar oluşturmaktadır.⁹

Çocuk asker kullanımını sonlandırmayı amaçlayan girişimlerden birisi de çeşitli bölgesel, ulusal ve uluslararası örgütlerin iştiraki ile oluşturulan Çocuk Asker Kullanımını Durdurmak İçin Koalisyonudur (Coalition To Stop The Use Of Child Soldiers). Bu koalisyon girişimiyle oluşturulan ve 2001-2004 yıllarını kapsayan ‘Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004’ raporunda Paris Prensiplerindekine benzer şekilde ancak daha geniş bir çocuk asker tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre çocuk asker, kesin bir tanımı bulunmamaklar birlikte devletlerin silahlı kuvvetlerinde, bu kuvvetlere bağlı birliklerde veya diğer düzenli veya düzensiz silahlı gruplarda aktif olarak silahlı çatışmaya

---

⁹ Polat, Oğuz, Evin Gündoğan (2010). “Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal Ve Fiziksel Sorunlar.” Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi. 1(1). 105-124. S. 107.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

katılıp katılmadığına bakılmaksızın savaşa katılım, mayın veya patlayıcı döşeme, keşif ve casusluk, tuzakçı, kuryelik, gardiyanlık gibi bir dizi görevi yerine getiren, eğitim, tatbikat ve benzeri hazırlıklar ile lojistik veya destek fonksiyonları yerine getirmek üzere hamallık, aşçılık, ev hizmetleri gibi işlerde kullanılan yahut cinsel köle olarak veya diğer cinsel amaçlar için kullanılan 18 yaşının altındaki kimselerdir.¹⁰

Silahlı kuvvetler veya silahlı gruplarca çocuk askerlerin tercih edilmesinin arka planında çocukların kolay yönlendirilebilir olması, ideolojik fikirlerin çocuklara daha kolay kabul ettirilmesi, çocukların daha az şüphe çekmesi ve hızlılık gerektiren işlere fiziksel olarak daha uygun oluşları, yaşça küçük olmanın verdiği cesaret duygusuna sahip olmaları, kaçma veya grubun otoritesine baş kaldırma potansiyellerinin zayıf oluşu, yakalanmaları halinde karşı gruba ahlaki olarak vicdan muhasebesi yaptırabilmeleri ve cezai yaptırımlara daha az maruz bırakılmaları, normal askerlerden daha ucuza çalıştırılmaları, kolay bir şekilde cinsel istismara konu olmaları ve bilhassa çocuklara saldırmanın ahlaki boyutlarından itifade edilmek suretiyle canlı kalkan olarak kullanılmaları gibi sebepler yatmaktadır.¹¹ 2004 Çocuk Askerler

---

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/7951D366562987B4C1256F50004D9C23-child_soldiers_CSC_nov_2004.pdf s. 15. Erişim: 21.04.2021.

¹¹ Akar, Emine (2019). "İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Çocuk Askerler Sorunu. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 69-70.

Küresel Raporuna göre en az 60 ülkede onbinlerce 18 yaşının altında çocuk ilgili devletin yasal sistemleri uyarınca veya gayri yasal şekilde çocuk askerler kullanılmaktadır. İlgili raporda çalışmanın örnek vakası olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 2003 yılında 30 binden fazla çocuk asker olduğu ifade edilmektedir.¹²

Çocukların asker olarak kullanılmasını engellemeye yönelik uluslararası girişimler, insan haklarının ve buna bağlı olarak müstakil bir şekilde çocuk haklarının gelişiminin sonucudur. Sistemik bir şekilde çocuk haklarını işleyen ilk önemli uluslararası belge 1959 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulunca onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme olmakla birlikte, çocuk hakları ile ilgili çalışmalar 400 yıl öncesine dayanır. 15. yy sonunda İspanyol filozof Vives çocukların korunmasına ilişkin hukuki ilkelerden çok eğitim ve gelişim üzerine ilkeler ortaya koymuştur. 18. yy. sonunda ise İsviçreli eğitimci Pestalozzi çocukların sefaleti ve eğitimsizlikleri üzerinde durmuş, çocukların aile içi eğitiminin önemine dikkat çekmiş ve onun fikirleri İsviçre Medeni Kanunu'nu bilhassa çocuk hakları yönüyle önemli ölçüde etkilemiştir. 19. yüzyılda ise Dr Budin annenin ve çocuğun korunması hakkında fikirler ortaya atmıştır.¹³

---

¹² Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. S. 14.

¹³ Akyüz, Emine (1980). "Çocuk Hakları Bildirisi Ve Türk Hukuk Sistemi." Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 13(1). 339-365. s. 339.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

Yukarıda bahsedilen süreç içerisinde çocuk hakları, onların doğasına uygun ayrışık güvenceler içermesi yönüyle insan haklarından ayrışarak gelişim göstermektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 38. Maddesi ile çocukların silahlı çatışmalardan ve onun olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik tedbirleri düzenlemektedir. Ancak bilhassa Soğuk Savaş sürecinde yaşanan çatışmalarda, Vietnam Savaşı'nda, Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan hemen her savaşta, İran-İrak savaşında ve Filistin'deki çatışmalarda çocukların aktif olarak kullanılması çocukların kişisel gelişimleri ve topluma kazandırılmaları için çocuk asker kullanılmasının önlenmesine yönelik uluslararası girişimlerin hız kazanmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁴ Devletlerarası nitelikte çatışmaların yanı sıra çocuk askerlerin en çok kullanıldığı çatışmaların iç silahlı çatışmalar olduğu söylenebilir.¹⁵ Nitekim çalışmanın örnek vakası olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki iç silahlı çatışmalarda da yaygın şekilde çocuk askerler kullanılmıştır.

---

¹⁴ Polat, Oğuz, Evin Gündoğan (2010). S. 107.

¹⁵ Polat, Oğuz, Evin Gündoğan (2010). S. 108.

1.2. ÇOCUK ASKERLER İLE İLGİLİ ULUSLARARASI METİNLER

1.2.1. Cenevre Sözleşmeleri

1949 tarihli Cenevre diplomatik konferansı, savaş hukukuna ilişkin daha önce imza altına alınmış sözleşmeleri ve dağınık halde bulunan genel nitelikteki hükümleri bir araya getirerek geliştirmiştir.¹⁶ Konferansın sonunda imzalanan 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, Harp Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahına İlişkin Sözleşme, Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahına İlişkin Sözleşme, Harp Esirlerine Yapılacak Muameleye İlişkin Sözleşme, Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme olmak üzere 4 sözleşmeden oluşmaktadır.¹⁷

Cenevre Sözleşmeleri olarak anılan bu sözleşmelere ek protokoller eklenene değin, yukarıda sayılan 4 temel sözleşmede çalışmanın konusu olan çocuk askerler ile ilgili doğrudan bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak ilgili sözleşmelerden sonuncusu olan Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşmede çocuk askerler hususu ele alınmamakla birlikte, çocukların savaşın olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik

---

¹⁶ Zeki Mesud Alsan, "1949 Cenevre Sözleşmeleri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, (1950), s. 40.

¹⁷ Gürkan Doğan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme", Güvenlik Stratejileri, Cilt 8, Sayı 15, s. 64.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

hükümler içermesi nedeniyle önemlidir. Örneğin Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 14. maddesinde henüz savaş başlamadan akit taraflarının kendi topraklarında veya işgal ettiği topraklarda yaralı, hasta ve malülleri; yaşlı kimseleri ve 15 yaşından küçük çocukları ve 7 yaşından küçük çocukların annelerini savaşın olumsuz etkilerinden koruyacak nitelikte emniyet bölgeleri kurabileceği düzenlenmektedir.¹⁸ Yine sözleşmenin 17. maddesinde yaralı, hasta, malul, ihtiyar ve çocukların abluka altındaki bölgeden tahliye edilebilmesi, 23. Maddesinde 15 yaşından küçük çocuklar ve lohusa kadınlar için zorunlu olan yiyecek, giyecek gibi malzemelerin geçişine izin verilmesi, 24. maddede harp yüzünden öksüz kalan veya ailelerinden ayrı düşen çocukların bakım, talim ve terbiyelerinin ve kendi dinleri ile ibadetlerinin sağlanması hususları düzenlenmiştir.¹⁹ Görüldüğü üzere Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme harp durumunda çocukların savaşın olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik önlemler düzenlemektedir.

Cenevre Sözleşmeleri'ne çalışmanın konusu olan çocuk askerler ile ilgili düzenlemeler 1977 tarihinde sözleşmelere dahil edilen I. Ek Protokol ile girmiştir. Ek Protokol 1'in 4. Kısım, 3.

---

¹⁸ Yamaner, Melike Bulut, Emre Öktem, Bleda Kurtdarcan, Mehmet C. Uzun. (2009). 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. S. 126.

¹⁹ Yamaner, Melike Bulut v.d. (2009). S. 126-130.

Bölüm, 2. Alt Bölümünde yer alan 77. Ve 78. maddeleri, çocukların silahlı çatışmaların olumsuz etkilerinden korunması ve çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasını engelleyici nitelikte hükümler içermektedir. Ek Protokol I'ın 'Çocukların Korunması' başlıklı 77. Maddesi öncelikle çocukların ayrıcalıklı bir konumla özel saygıya tabi tutulacaklarını ve gerek duydukları tüm bakım ve yardımı alma imkanlarının sağlanacağını konu almaktadır. Maddenin devamında 15 yaşına ulaşmamış çocukların çatışmalara katılmasını önleyici tüm önlemlerin alınacağına ve bilhassa bu çocukların askere alınmasının önleneneğine değinilmektedir. 15 yaşından büyük 18 yaşından küçük kişilerin askere alınmaları zaruri ise, öncelikle en yaşlı olanları tercih edilecek, bu kişiler askeri güçlere katılsa dahi savaş esiri olsun olmasın ilk kısımda belirtilen özel korumadan yararlanacak, bu çocuklar esir alınması halinde yetişkinlerden ayrı tutulacak ve silahlı çatışmaya ilişkin bir suçtan idam cezası olsa dahi bu ceza infaz edilmeyecektir.²⁰ Sözleşmenin 78. maddesi ise çocukların savaş bölgesinden güvenli bir şekilde tahliyesini ve aileleri yahut ülkelerine güvenli bir şekilde geri dönüşünün temin edilmesine yönelik hükümler içermektedir.

---

²⁰ Yamaner, Melike Bulut v.d. (2009). S. 236.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

1.2.2. Çocuk Haklarına Dair Cenevre Bildirisi ve Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Çocuk Haklarına dair ortaya çıkan uluslararası metinlerden ilki Milletler Cemiyeti nezdinde 26 Eylül 1924 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Cenevre Bildirisi. 5 maddeden oluşan ve sade bir metin olan bildiride çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimleri için gerekli imkanların sağlanması, çocukların yeterli beslenmelerinin sağlanması, suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması, yetim ve kimsesiz çocukların korumaya alınması, çocukların korunmasının öncelik olarak benimsenmesi, çocukların geçimlerini sağlayacak olgunluğa kavuşturulması ve her nevi istismardan korunması ve çocukların yeteneklerine göre kişisel gelişimlerinin sağlanması gibi en temel hususlar düzenlenmiştir.²¹

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuk haklarına dair en temel ve en önemli uluslararası metindir. İlgili sözleşmenin ortaya çıkışının arka planında Polonya Devleti'nin 1978 yılında yaptığı önerinin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiyonu tarafından uygun bulunması ve yine 1979 yılında Polonya Devleti'nin hazırladığı taslağı vücuda geçirmek amaçla oluşturulan çalışma grubunun her sene düzenli

---

²¹ Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nin İngilizce metni için bkz. <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> Erişim: 21.04.2021.

olarak taslak üzerinde tartışarak süreci ilerletmesi yatmaktadır. Nihai olarak 1989 yılında son halini alan taslak, 20 Kasım 1989 tarihinde BM Genel Kurulunca oy birliği ile kabul edilmiş ve 26 Ocak 1990 tarihinde imzalanmıştır.²²

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından bilgi belge değişimini ve azınlıkların dil gereksinimleriyle ilgili 17. maddesine, çocuk eğitim vizyonuna dair kültürel kimliğe ve çocuğun geldiği menşee ülkenin kültürlerini de güvence altına alınmasını öngören 29. maddesine ve azınlıkların kültür, din ve diline de vurgu yapan 30. maddesine Anayasaya ve bilhassa Lozan'ın azınlıklar ile ilgili hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle çekince konularak 14 Eylül 1990 tarihinde onaylanmış ve sözleşme 09.12.1994 tarihli 4058 sayılı kanunla onaylanmış ve 23.12.1994 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla ilgili çekincelerle yürürlüğe konulmuştur.²³

Sözleşmenin çalışma konusu olan çocuk askerler ile ilgili hükmü 38. maddede yer almaktadır. 38. madde çocukların öncelikle silahlı çatışmaların olumsuz etkilerinden korunmasını güvence altına almakla birlikte, Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol 1 ile hemen hemen aynı cümlelerle 15 yaşından küçük çocukların çatışmalarda kullanılmaması için her türlü önlemin alınacağı, 15 yaşından küçük çocukların askere alınmayacağı, 15

---

²² İnan, Ali Naim (1995). "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 44(1). 765-778. S. 766.

²³ İnan, Ali Naim (1995). s. 766.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

yaşından büyük çocukların askere alınması kaçınılmaz ise de öncelikle yaşça büyük olanların alınacağını v silahlı çatışmalarda çatışmadan etkilenen çocukların koruma ve bakım ihtiyaçlarının temini için tüm önlemlerin alınacağını ortaya koymaktadır.²⁴ Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Mayıs 2000 tarih ve 54/263 sayılı kararı ile kabul edilen ve 12 Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe giren, Türkiye'nin de 8 Eylül 2000 tarihinde imzaladığı ve 16 Ekim 2003 tarihinde onayladığı ve 4991 Sayılı Onay Kanunu 21 Ekim 2003 gün ve 25266 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak Türkiye açısından 4 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol, özellikle Cenevre Sözleşmesi Ek Protokol 1'de ve Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşmede askere alım için öngörülen 15 yaş sınırını 18 yaş olarak düzenlemektedir. İhtiyari protokolün Cenevre Sözleşmesi Ek Protokol 1'de ve Çocuk

---

²⁴ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Madde 38: Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Sözleşme metni için bkz. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> Erişim: 21.04.2021.

Haklarına İlişkin Sözleşmede itisnai durumlarda yaşça büyük olanlara öncelik vermek şartıyla 15 yaş üstündekilerin askere alınabilmesi mümkünken bu ihtiyari protokol ile 18 yaş altındaki çocukların askere alınmasının ve silahlı çatışmalardan ve bu çatışmaların olumsuz etkilerinden uzak tutulması gerekliliği vurgulanmıştır.²⁵

1.2.3. Cape Town ve Paris Prensipleri

Çocukların silahlı çatışmaların olumsuz etkilerinden korumaya, çatışmalarda kullanılmasını önlemeye ve bir şekilde çatışmaların içine sürüklenmiş çocukların topluma geri kazandırmaya yönelik uluslararası girişimlerden en önemlisi 1997 tarihli Cape Town prensipleridir. (Cape Town Principles and Best Practices on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and on Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa) UNICEF'in girişimiyle ortaya çıkan Cape Town prensipleri Şubat 2007 tarihli Paris Prensipleri (Principles And Guidelines On Children Associated With Armed Forces Or Armed Groups) ile bölgesellikten çıkarılarak çocuk askerler problemi daha sistemli ve geniş bir şekilde ele alınmıştır.

---

²⁵ Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol Metinleri için bkz. <https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf> Erişim: 22.04.2021.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

Cape Town Prensipleri 7 maddeden oluşan kısa bir metindir. Metnin giriş kısmında tanımlara yer verilmiştir. Bu kapsamda "çocuk asker" aşçılar, hamallar, haberciler ve bunlara yardım edenler dahil (burada sayılanlarla sınırlı olmamak üzere herhangi bir sıfatla) her türlü düzenli veya düzensiz silahlı kuvvet veya silahlı grubun parçası olan 18 yaşının altındaki kişiler anlamına gelir. Tanımın devamında cinsel amaçlarla işe alınan ve zorla evlendirilen kızların da çocuk asker kavramına dahil olduğu belirtilerek kavramın yalnızca silah taşıyan çocuğa atıfta bulunmadığı ifade edilmiş ve 'işe almak' veya 'kullanmak' deyiminin gönüllü veya zorunlu olarak askeri kuvvetlere dahil edilmesini kastettiği belirtilmiştir.²⁶

Cape Town Prensipleri'nin çocuk asker kullanımının önlenmesi başlıklı kısmında öncelikle BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol'e atıf yapılarak bu protokolün onaylanması ve Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol 1'de ve Çocuk Haklarına İlişkin sözleşmede istisnai hallerde 15 yaşından büyük çocukların askere alınması hükümlerinin aksine askere alım yaşının 18'e yükseltilmesi önerisinde bulunmaktadır. Prensipler, bunun sağlanmasının teminatı olarak askere alımda yaş şartının sağlandığının kanıtlanması zorunluluğu, ihlallere karşı koruma ve yaptırım uygulanması, bu ilkelerin orduya

---

²⁶ Cape Town Prensipleri'nin İngilizce metni için bkz. <https://openasia.org/en/2013/06/cape-town-principles/> Erişim: 22.04.2021.

kabulle görevli birimlerde yaygınlaştırılması, bu ilkelerin topluma duyurulması, kanaat önderlerinin prensiplerin gölendirilmeine katkıda bulunması gibi önlemleri öngörmektedir. Cape Town Prensipleri yalnız çocuk askerlerin kullanılmasını önleme noktasında değil, halihazırda mevcut çocuk askerlerin tasfiyesinive topluma kazandırılmasını da tavsiye etmektedir.

Cape Town prensiplerinin çalışma konusu ile ilgili en önemli ilkesi 5. maddede ortaya koyulmuştur. Bu maddeye göre kalıcı bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurularak çocukların bu kurallara aykırı olarak kullanılması da suç olarak kabul edilmeli ve bu ilkelerin ihlaline karşı cezai sorumluluk da getirilmelidir. İlgili kısımda yeniden işleneceği üzere Roma Statüsünde 15 yaş altı çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması savaş suçu olarak kabul edilmiş ve Uluslararası Ceza Mahkemesi bu suçlara karşı ceza yargılaması yapma yetkisine sahip olmuştur.

Paris Prensipleri, yukarıda bahsedilen Cape Town Prensipleri'ni dayanak noktası olarak alan, ilgili prensiplerin bölgesel niteliğini (Afrika) aşarak evrensel bir niteliğe kavuşturan ve Cape Town'da ortaya konulan ilkeleri hukuki, sosyal ve siyasi tüm yönleri ile ele alarak daha geniş vedaha sistemli bir şekilde ortaya koyan bir belgedir. Bu bağlamda tıpkı Cape Town İlkelerinde olduğu gibi BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokole uygun olarak askere alım yaşını 18

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

olarak belirlemektedir. Paris Prensiplerinde ‘çocuk asker’ kavramına ilişkin Cape Town Prensiplerindeki tanım aynen alınmakla birlikte, ‘çocuk asker’ başlığı yerine ‘bir silahlı kuvvet veya silahlı grupta bağlantılı çocuk’ kavramı kullanılmıştır.²⁷ Bu noktada çocuk hakları ve bu haklar ile bu hakları tesis etmek amaçlı ortaya koyulan bu prensiplerin hedeflediği idealler uyarınca ‘çocuk’ kavramının ‘asker’ kavramıyla özdeşleştirilmesinin dahi önüne geçilmeye ve ‘çocuk asker’ kavramının normalleştirilmesini engellemeye çalışıldığı söylenebilir.

1.3. ROMA STATÜSÜ ve BİR SAVAŞ SUÇU OLARAK ÇOCUKLARIN SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KULLANILMASI

1.3.1. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Tarihsel Serüveni ve Gelişimi

Tarihte devletin egemenlik yetkisine bağlı olarak ortaya çıkan yargılama yetkisinde alışlagelmişin dışında ilk uygulamalardan birisi Almanya’nın Yukarı Ren bölgesinde bulunan Breisach şehrinin valisi olarak görev yapan Landvogt Peter von Hagenbach’ın yönetimi süresince gerçekleştirdiği tecavüz, yağma, öldürme gibi suçları yüzünden Roma Cermen İmparatorluğunun girişimiyle, farklı uyruklardan oluşmuş 28

²⁷ Paris Prensipleri İngilizce metni için bkz. <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf> Erişim: 22.04.2021.

yargıçtan oluşan ad hoc mahkemenin Hagenbach'ı yargılaması örnek verilebilir.²⁸ Diğer bir örnek de Uluslararası Kızılhaç Komitesi kurucusu Gustave Moynier'in 1872 yılında hazırladığı 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesinin ihlali durumunda görev yapacak bir mahkemenin temelini atmak amaçlı hazırladığı "Uluslararası Ceza Mahkemesi Sözleşmesi Tasarısı"dır.²⁹ Ancak bu tasarı ilgi görmemiş ve tamamlanamamıştır. Benzer şekilde tarihte uluslararası nitelik taşıyan ilk mahkemelerden bir tanesi de Orta Amerika Adalet Divanı'dır.³⁰ Yine benzer bir temelde daha geniş ölçekte Birinci Dünya Savaşından sonra Milletler Cemiyeti Misakına dayanılarak kurulan Milletlerarası Daimi Adalet Divanının, misakın İkinci Dünya Savaşını önleyememesi hasebiyle hükümsüz kalması sonucu 1946 yılında faaliyetlerine son verilmiş ve yerini Birleşmiş Milletler Antlaşmasına dayanarak kurulan Uluslararası Adalet Divanı almıştır.³¹

Özellikle zararın tazminine yönelik hukuki bir mahkeme oluşturulmasına dair bu sürecin, özellikle Birinci Dünya Savaşının vahim sonuçlarını tedavi etmede yeterli olmayışı kanısı uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması söyleminin

---

²⁸ Selcen Erdal, "Nüremberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri", Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, (Eylül 2013), s. 3.

²⁹ Erdal, a.g.m, s. 3.

³⁰ Müge Çetin, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Tutumu", Ankara Barosu Dergisi, Sayı 68, (2010/3), s. 341.

³¹ Süleyman Emre Zorlu, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç Ve Bm Güvenlik Konseyinin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 2, s. 114.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

uluslararası kamuoyunda konuşulmaya başlamasına ortam doğurmuştur. Bu yolda yukarıdaki ayrık örneklerin aksine somut ve önemli ilk teşebbüs, Almanya ile imzalanan Versay Barış Anlaşmasının 227. maddesine dayanılarak, Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in savaş suçlusu olarak yargılanma girişimi olmuştur.³² Versay Anlaşmasının 227. maddesi, müttefik güçlerin beş üyesinin (ABD, Büyük Britanya, Fransa, İtalya, Japonya) atadığı beş hakimden oluşacak bir mahkemenin II. Wilhelm'i uluslararası teamüllere ve antlaşmaların kutsallığına karşı suç işlemekten dolayı yargılayacağı ve Wilhelm'in mahkemeye çıkarılabilmesi için eski imparatorun mahkemeye teslim edilmesi amacıyla Hollanda hükümetine talepte bulunulacağı ifade edilmektedir.³³ Ancak bu hüküm, Hollanda'nın Wilhelm'i teslim etmemesi dolayısıyla uygulanamamıştır.³⁴

İkinci Dünya Savaşı öncesi özellikle Almanya (Hitler), İtalya (Mussolini) ve Japonya'da (Tanaka) ortaya çıkan aşırı milliyetçi yönetimler revizyonist politikalar izlemeye başlamıştır. Bu yönetimlere karşı oluşan uluslararası tepki zamanla kutuplaşmayı doğurmuştur. Bu kutuplaşma özellikle

---

³² Abuzer Dişkaya, "Uluslararası Ceza Mahkemesi", Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Cilt 1, Sayı 1, s. 520.

³³ Versay Barış Anlaşmasının İngilizce tam metni için bkz. <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf>
Erişim: 26.10.2020

³⁴ Dişkaya, a.g.m, s. 520.

Almanya'nın Avrupa açısından ciddi tehlike arz etmeye başlaması üzerine İkinci Dünya Savaşının başlamasına altyapı sağlamıştır. Savaşın ağır yıkıcı sonuçlarının olması, savaşın galibi Müttefik Devletlerce, savaşın sorumlusu olarak görülen aşırı milliyetçi, yayılmacı Mihver Devletlerin yöneticilerinin uluslararası bir ceza mahkemesinde yargılanması gerektiği düşüncesinin şekillenmesine ortam sağlamıştır. Bu doğrultuda mağlup ülkelerle yapılan barış anlaşmalarında mağlup devletlerin savaş suçlularının yakalanarak yargılanmasında müttefikler ile iş birliğinde olmayı zorunlu tutan hükümler imza altına alındı.³⁵

Keza ABD başkanı Truman, savaş suçluları ile ilgili iddianameyi hazırlamak üzere bir yargıç görevlendirdi ve Londra'da bu yargıç koordinatörlüğünde oluşturulan kurul tarafından hazırlanan taslak, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Sovyetler Birliği ve Büyük Britanya arasında imzalanan 1945 tarihli Londra Antlaşmasıyla vücuda büründü.³⁶ Bu antlaşma uyarınca Nürnberg (Nurenberg) Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Yine paralel bir usulle Tokyo'da Tokyo Uzakdoğu Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkemelerin dayanağı olan Londra Anlaşmasında kabul edilen suçlar üç kategoride sayılmıştır; barışa karşı suçlar, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar.³⁷ Bu

---

³⁵ Tefvik Odman, "Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 45, Sayı 1, (1996), s. 136.

³⁶ Odman, a.g.m, s. 137.

³⁷ Odman a.g.m, s. 139.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

kapsamda bu sınıflandırmanın, günümüz Uluslararası Ceza Hukukunun kapsamının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

1945 tarihli Londra Anlaşmasına dayanılarak kurulan Nürnberg Uluslararası Ceza Mahkemesi 12 idam, 3 müebbet hapis, 4 süreli hapis ve 3 beraat kararı; Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemesi ise 7 idam, 7 müebbet 11 süreli hapis kararı vermiştir.³⁸ Bu mahkemeler uluslararası kamuoyunda ve doktrinde birçok konudan eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, mahkemenin tek dereceli olması ve mahkeme hükmünün herhangi bir üst denetimden geçmemesi (temyiz imkansızlığı), ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan kanunilik ilkesine aykırı oluşu, yargılama yapan mahkemenin suç tarihinden sonra kurulmuş olması, doğal hakim ilkesinin ihlal edilmesi ve hakimlerin tarafsızlığı hususuna dikkat edilmemesi olarak sıralanabilir.³⁹ Ancak her halde bu mahkemeler sırasında oluşturulan ve benimsenen ilkeler, Birleşmiş Milletlerce de onaylanarak Uluslararası Ceza Mahkemesinin temelinde yer almış ve bu anlamda insancıl hukuk kurallarının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Nürnberg ve Tokyo yargılamalarına yönelik uluslararası kamuoyu ve doktrinde ortaya çıkan haklı eleştiriler, yeni uluslararası sistemin bu eleştirileri bertaraf edecek şekilde

---

³⁸ Erdal, a.g.m, s. 9.

³⁹ Erdal, a.g.m, s. 10.

gelişmesiyle sonuçlanmıştır. Nitekim 1948 yılında Soykırım Sözleşmesi, 1949 yılında savaş hukukunu düzenleyen Cenevre Sözleşmeleri ve İşkenceye Karşı Sözleşme imzalanarak insancıl hukuka dair önemli gelişmeler kaydedilmiştir.⁴⁰ Özellikle o güne değin oluşturulmuş savaş hukukuna dair kural ve ilkeleri derlemesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin en önemli kaynaklarından olan Cenevre Sözleşmeleri, Harp Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin İslahına İlişkin Sözleşme, Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin İslahına İlişkin Sözleşme, Harp Esirlerine Yapılacak Muameleye İlişkin Sözleşme, Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme olmak üzere 4 sözleşmeden oluşmaktadır.⁴¹

Yukarıdaki uluslararası sözleşmeler genel itibariyle milletlerarası çatışmalara ilişkindir. Ancak milletler arası nitelikte olmayan çatışmalar da kapsama alınmıştır. Ancak bu metinlerde çalışma konusu olan iç savaşlara yani uluslararası nitelikte olmayan çatışmalara dair bir tanım bulunmamaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak 1977 tarihli II Nolu Protokol'de, uluslararası olmayan silahlı çatışmaların bir tanımı yapılmış; hükümet kuvvetleri ile hükümete karşı ayaklanan herhangi bir

---

⁴⁰ Serkan Meraklı, "Uluslararası Ceza Dvânı'nın Kuruluşu'na Kadar Geçen Süreçte Uluslararası Ceza Yargılamaları", Ceza Hukuku Dergisi, Cilt 11, Sayı 32, (Aralık 2016), s. 12.

⁴¹ Gürkan Doğan, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme", Güvenlik Stratejileri, Cilt 8, Sayı 15, s. 64.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

küçük silahlı grup arasındaki düşük yoğunluktaki ve düzensiz silahlı çatışmalar değil, tarafları gerçekten karşı karşıya getiren sistematik, örgütlü belirli bir yoğunlukta olması gerektiği ifade edilmiştir.⁴²

Soğuk Savaş süreci sonrasında doğu bloğunun dağılmaya başlamasıyla paralel Eski Yugoslavya'da dağılmıştır. Ancak Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan boşluk büyük çatışmaları beraberinde getirmiş ve yaygın insan hakları ihlalleri ve savaş suçlarının görülmeye başlamasıyla Birleşmiş Milletler harekete geçmiştir.⁴³ Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. Bölümüne dayanılarak verilen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 25.05.1993 tarih 827 sayılı kararı ile Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi kuruldu.⁴⁴ Mahkemenin dayanağı olarak gösterilen Birleşmiş Milletler Antlaşmasının VII. bölümü, barışın tehdidi halinde alınacak önlemleri düzenleyen ve bu konuda Güvenlik Konseyine öncelikle barışçıl, çözüm olmazsa güç kullanmayı içeren önlemler alma yetkisini vermektedir. Bu kapsamda Güvenlik Konseyi'nin bu olağanüstü mahkemeyi kurmak gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Her ne kadar bölgede soykırıma varan olaylara sebep olan savaş suçlularının yargılanmasına imkan tanınması

---

⁴² M.Yasin ASLAN, "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt 0, Sayı 79, (2008), s. 265.

⁴³ Orçun Ulusoy, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birinci Baskı, İzmir, Etki Matbaacılık, 2008, s. 12.

⁴⁴ Odman, a.g.m, s. 142.

hasebiyle olumlu sonuçları da olsa, olağanüstü bu mahkemenin uluslararası hukuka uygunluğu tartışmalıdır. Bir sonraki kısımda detaylıca anlatılacağı üzere Ruanda’da soykırıma varan çatışmaların sorumluları da yine aynı usulle, Birleşmiş Milletler nezdinde kurulan olağanüstü bir mahkemeye yargılanmışlardır. Doktrinde varılan ortak kanaat, kurulacak uluslararası bir ceza mahkemesinin milletlerarası bir sözleşme ile kurulması gerektiği hususu, Birleşmiş Milletler tarafından da dikkate alınmış ve 04/12/1989 tarihli A/RES/44/39 sayılı Genel Kurul kararında, Uluslararası Hukuk Komisyonu’ndan; uluslararası ceza mahkemesinin kuruluşunun zemin çalışmalarının yapılmasını istemiştir.

Genel Kurul kararına istinaden Hukuk Komisyonu tarafından yapılan çalışmalar sonucunda 1993 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasına ilişkin taslak masaya konulmuş, üzerinde tartışılarak 1998 yılında oylamaya sunulmuştur. Daimi Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşunu sağlayacak Roma Statüsü 120 kabul, 21 çekimser, 7 ret oyuyla kabul edilmiştir.⁴⁵ Statü hükümleri gereğince 60 ülkenin onaylamasıyla göreve başlayacak olan mahkeme, 2002 yılında bu sayıya erişilmesi üzerine göreve başlamıştır.⁴⁶

---

⁴⁵ Arda Özkan, “21. Yüzyılda Evrensel Bir Yargı Kuruluşu Olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi: Usul Kuralları, Yargılamalar ve Uluslararası Suçlar” Kastamonu Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, (2016), s. 180.

⁴⁶ Özkan, a.g.m, s. 181.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasıyla, bilhassa bu zamana dek ortaya çıkan suçlarda ad hoc mahkemelerin kurulmasına yöneltlen haklı eleştiriler son bulmuş oldu. Böyle bir mahkemenin, Birleşmiş Milletler organlarının kararıyla değil, müstakil bir uluslararası sözleşme sonucunda, yalnız anlaşma tarafı ülkelere uygulanması mahkemeyi hukuki bir konuma getirmiştir. Ayrıca o güne kadar kurulan geçici mahkemelere; kanunilik, belirlilik, doğal hakim ilkeleri ileri sürülerek yöneltlen eleştiriler de karşılık bulmuş oldu. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesi Birleşmiş Milletlerin bir organı değildir.

1.3.2. Roma Statüsü ve Daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi

Uluslararası suçlara ilişkin kurulan ad hoc mahkemelerin hukuki temellerine ve yargılama yetkisine yönelik bolca eleştiri getirilmiştir. Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri, Uluslararası Ceza Mahkemesinin oluşumunda önemli bir kaynak ve altyapı teşkil etse de, nihayetinde galip Müttefik Devletlerce mağlup Mihver Devletlere dayatılan, suç tarihinden sonra kurulan ve görece ağır cezalara hükmetmiş bir mahkeme olması sebebiyle hukuki meşruiyetten uzaktır. Sonraki aşamada Birleşmiş Milletler girişimiyle oluşturulan Eski Yugoslavya ve Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemeleri Statülerinde, Birleşmiş Milletlerin barışı koruma görevinden yola çıkarak, yine B.M. Anlaşmasının VII. Bölümüne dayanarak oluşturulmuştur. Ancak bir önceki kısımda belirtildiği üzere B.M. Anlaşmasının VII. Bölümünde Güvenlik

Konseyi'nin barışın bozulması ve tehdit edilmesi durumunda başvurabileceği güç kullanımına kadar varan önlemler sıralanmıştır. Bu açıdan B.M. Anlaşmasının VII. Bölümü BM Güvenlik Konseyi'ne bir mahkeme kurma ve uluslararası suçları yargılama yetkisi vermemektedir. Bu konudaki tartışmalar da böylesi bir mahkemenin ancak ayrıksı bir statüyle kurulması ve yargı yetkisinin statü tarafları devletlerle sınırlı olması gerektiğine ilişkindir. Bu haklı tartışmalar, BM Genel Kurulu'nun 1989 yılında daimi bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması için gerekli statünün oluşturulması kararıyla cevap bulmuştur. Nitekim 9 yıllık uzun bir hazırlık sürecinin ardından 1998 yılında Roma Statüsü imzaya açılmış ve mahkeme 60 üyenin onaylamasıyla 2002 yılında Hollanda'nın Lahey kentinde göreve başlamıştır.

Statünün 4. maddesi uyarınca mahkeme uluslararası tüzel kişiliğe sahiptir.⁴⁷ Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar statünün 5. maddesinde sayılmıştır. Bu suçlar; soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları olmak üzere dört suçtan oluşmaktadır. Devamı maddelerde bu dört suçun çerçeveleri çizilmiş ve hangi hareketlerin suç kapsamına girdiği belirtilmiştir. Bu kapsamda genel olarak uluslararası sözleşmelerin, uluslararası mahkeme içtihatlarının ve uluslararası teamüllerin suç saydığı durumlar uluslararası suçlar; savaş

---

⁴⁷ Roma Statüsü metni için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_CDRS.htm
Erişim: 28.10.2020

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

hukuku kurallarının ağır sistematik ve yaygın ihlali savaş suçları; uluslararası barışı bozan eylemler saldırı suçu ve sivil bir topluluğu hedef alan eylemler insanlığa karşı suçlar olarak kabaca tanımlanabilir.⁴⁸ Saldırı suçunun tanımı statüde Çalışmanın konusu olan iç savaflara ilişkin hüküm, 8. maddede savaş suçları arasında sayılan hareketlerin bazılarının, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara da uygulanacağı şeklindedir.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin en önemli özelliği ulusal yargı yetkisinin yerini almayıdır.⁴⁹ Yani mahkeme, ulusal mahkemeler karşısında ikincil statüdedir. Ulusal mahkemeler, dilerse yargı yetkilerini öncelikli olarak kullanabilirler. Ancak ikincilik ilkesinin geçerli olabilmesi için sorumluların ulusal mahkemelerde iyi niyetle ve etkili bir şekilde yargılanmaları gerekir. Yargı yetkisinin kapsamı ise çok geniş değildir. Suçun mahkemenin yetki alanına girebilmesi için, statüye taraf bir ülkenin ülkesinde veya statüye taraf bir ülkenin vatandaşı tarafından işlenmesi, suçun gemi, uçak gibi ulaşım araçlarında işlenmişse aracın bayrak ülkesine bakılacaktır. Ayrıca bir devlet statüye taraf olmasa da kendi ülkesinde yahut kendi vatandaşı

---

⁴⁸ M. Yasin Aslan, "Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu", TBB Dergisi, Cilt 20, Sayı 73, (Kasım 2007), s. 240.

⁴⁹ Suhad Othman Qasim, "Savaş Suçları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", Yüksek Lisans Tezi, 2014, Doğu Akdeniz Üniversitesi, s. 32.

tarafından işlenen suçlar açısından mahkemenin yargı yetkisini kabul etmesi halinde olay mahkemenin yetki alanına girecektir.⁵⁰

Mahkeme klasik ceza yargılamasına paralel bir örgütlenmeyle kurulmuştur. Organları Başkanlık Divanı, Temyiz Heyeti, Mahkeme Heyeti, Mahkeme Öncesi Heyeti, Savcılık Makamı ve Kayıt Bürosudur.⁵¹ Hakimler, taraf devletlerin, taraf devlet vatandaşları arasından her birinin göstereceği bir adaydan, taraf devletler genel kurulunca seçilecek 18 hakimden (her uyruktan en fazla 1 aday) oluşacaktır.⁵² Savcılık kurumu, bir suçtan ve bir veya daha fazla üyeden oluşacak ve bu üyeler yine Genel Kurul tarafından seçilecektir.⁵³ Savcılık, mahkemedен bağımsız çalışan, re'sen araştırma yapabilen, tutuklama talebi ve temyiz başvurusunda bulunabilen önemli bir makamdır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne karşı yöneltilen en büyük eleştiri de Güvenlik Konseyi'nin yargılamalardaki rolüdür. Statü'nün 16. maddesine göre Güvenlik Konseyi, B.M Anlaşmasının VII. Bölümüne dayanarak aldığı karar dahilinde, 12 ay süreyle mahkemede soruşturma ve kovuşturma yapılamayacak ve bu süre konsey talep ederse yenilenebilecektir.⁵⁴ Yine statünün 13/B maddesine istinaden

---

⁵⁰ Qasim, a.g.m, s. 33

⁵¹ Alibaba, a.g.m, s. 198.

⁵² Alibaba, a.g.m, s. 199.

⁵³ Alibaba, a.g.m, s. 199.

⁵⁴ Nesrin Dabanlıoğlu Alanur, Roma Statüsüne Göre Bm Güvenlik Konseyinin Bir Durumu Uluslararası Ceza Mahkemesine Sevketme ve Soruşturma İle Davaları

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of Democratic Congo Case

Güvenlik Konseyi, statünün yargı yetkisine dair ön koşullar (suçun statüye taraf devlet ülkesinde yahut taraf devlet uyrukluğunda bir kişi tarafından işlenmesi) olmasa dahi, yine VII. Bölüme dayanarak aldığı karar dahilinde söz konusu olayları mahkemeye sevk edebilmektedir.⁵⁵ Keza Sudan ve Libya örneklerinde yargılama için bu prosedür takip edilmiştir.

Roma Statüsü 21.maddesinde yargılama sırasında uygulanacak hukuku tertip etmiştir:

Madde 21: 1) Mahkeme aşağıdakileri uygulayacaktır:

a) İlk olarak bu Statüyü, suçun unsurlarını, usul ve delil kurallarını

b) İkinci olarak, uygun olduğu takdirde, uygulanabilir antlaşmaları ve uluslararası silahlı çatışma prensiplerini de içeren, uluslararası hukukun prensip ve kurallarını

c) Bunlar bulunmadığı durumda, bu Statünün ve uluslararası hukukun ve uluslararası olarak tanınmış normların ve standartların prensipleriyle tutarsız olmamak koşuluyla, suç üzerinde yargı yetkisi bulunan devletlerin ulusal hukukları da dahil, dünyadaki hukuk sistemlerinin ulusal kanunlarından mahkeme tarafından çıkartılan genel hukuk ilkelerini

---

(Yargılamayı) Erteleme Yetkisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt.23, (2019), s. 15.

⁵⁵ Alanur, a.g.m, s. 5.

2) *Mahkeme kendisinin daha önceki kararlarında yorumladığı prensipleri ve hukuk kurallarını uygulayabilir.*

3) *Bu maddeye göre uygulanan ve yorumlanan hukuk, uluslararası olarak tanınmış insan hakları ile tutarlı olmalı ve madde 7, paragraf 3'te tanımlandığı şekliyle cinsiyet, yaş, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasi veya diğer fikir, ulusal, etnik veya sosyal orijin, zenginlik, doğum ve diğer Statülere dayanarak kurulmuş herhangi bir olumsuz ayrımcılıktan uzak olmalıdır.*

Maddeden görüneceği üzere Roma Statüsü yalnız uygulanacak hukuku saymamış, bunların uygulanacağı sırayı da belirtmiştir. Bu durumda, bir normlar piramidi; dolayısıyla bir hiyerarşik piramit oluşturulduğu söylenebilir.⁵⁶

1.3.3. Bir Savaş Suçu Olarak Çocukların Silahlı Çatışmalarda Kullanılması

Roma Statüsü'nün 2. Bölümünde 5. maddede Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine giren suçlar; soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları olmak üzere dört suçtan oluşmaktadır. Statünün devam eden maddelerinde bu dört suçun çerçeveleri çizilmiş ve hangi hareketlerin suç kapsamına girdiği belirtilmiştir. Bu kapsamda çok genel bir ifade ile savaş hukuku kurallarının başka deyişle uluslararası insancıl hukukun ağır, sistematik ve yaygın ihlalinin

---

⁵⁶ Hakan Karakehya, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı 2, (2008), s. 157.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

savaş suçlarını oluşturduğu söylenebilir. Savaş suçları statünün 8. maddesinin 2. fıkrasında tek tek sayılmıştır. İlgili fıkranın a bendinde 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile korunan gruplara karşı gerçekleştirilen bazı fiiller savaş suçu olarak tespit edilmiştir. Her ne kadar 15 yaşından küçüklerin askere alınması Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol 1 ile yasaklanmış olsa da ilgili bentte çocukların askere alınması veya çatışmalarda kullanılması hususundan bahsedilmemiştir. Fıkranın b bendinde ise uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası savaş hukukuna uygulanabilir diğer ciddi fiiller sayılmış ve bu fiiller savaş suçu olarak tanımlanmıştır. Bu bendin 26. alt bendinde ise ‘15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması ve askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması’ fiili savaş suçu olarak sayılmıştır. Yine aynı fıkranın e bendinde ise uluslararası savaş hukukuna uygulanabilir ancak uluslararası nitelikte olmayan diğer yasa veya geleneklerin ihlal edilmesi sonucunu doğuran fiiller sayılmıştır. İlgili bendin 7. alt bendinde ise yine aynı ifadeyle ‘15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması ve askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması’ fiili savaş suçu olarak sayılmıştır. Bu alt bendin(e) aynı hükmün bulunduğu bir önceki alt bent ile (b) farkı ise aynı fıkranın f bendinde ortaya çıkmaktadır. ‘f’ bendinde ‘e’ bendinin uluslararası nitelikte olmayan çatışmalara da uygulanacağı ifade edilmektedir. Ancak f bendinde bu nitelikteki çatışmalar da tanımlanmıştır. Öncelikle ‘Bir devletin toprakları

içerisinde hükümet kurumları ile organize silahlı gruplar arasında veya bu gruplar arasında uzun süreli silahlı çatışma meydana gelirse uygulanır.’ şartı getirilerek çatışmanın uzun süreli olması gerekliliği ele alınmıştır. İkinci olarak bu bendin gösteriler, münferit ve zaman zaman meydana gelen şiddet hareketleri ve benzer nitelikte diğer fiillerin ortaya çıktığı iç karışıklık ve gerginliklere uygulanmayacağı sınırı öngörülmüştür.⁵⁷

İç savaş uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardandır. Roma Statüsü’nün 2. Bölümünde savaş suçlarının düzenlendiği 5. maddenin 2. fıkrasının ‘e’ bendinde yer alan “15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması ve askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması” fiilinin aynı fıkranın ‘f’ bendinin göndermesiyle uluslararası nitelikte olmayan çatışmalara da uygulanması öngörülmüştür. Dolayısıyla iç savaşlarda çatışan grupların 15 yaşından küçük çocukları ulusal silahlı kuvvetlere çağırması ve askere alması veya çatışmalarda aktif olarak kullanması halinde ilgili bentler uyarınca savaş suçu oluşmaktadır.

Henüz Uluslararası Ceza Mahkemesi faaliyete başlamadan, Sierra Leone’de büvut bulan çatışmalarda çocuk asker kullanımını da içeren uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin görülmesi ile BM Güvenlik Konseyi 14 Ağustos 2020 tarihinde

---

⁵⁷ Roma Statüsü metni için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf02/belge_cezadivani_b2.pdf Erişim: 22.04.2021.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

1315 sayılı kararıyla harekete geçmiş ve Sierra Leone hükümeti ve BM Genel Sekreteri'nin müzakereleri sonucunda Sierra Leone Özel Mahkemesi (Residual Special Court for Sierra Leone-RSCSL) kurulmuştur.⁵⁸ Bu anlamda çocuk askerlerin çatışmalarda kullanılmasına dair ilk uluslararası ceza yargılaması yapılmıştır.

Roma Statüsünün kabulünden sonra 1 Temmuz 2002 tarihinde göreve başlayan Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde çocuk asker kullanımına ilişkin ilk yargılama 2005 yılında yapılmıştır. Uganda'da bulunan ayrılıkçı gruplardan Tanrının Direniş Ordusu'nun (Lord's Resistance Army-LRA) üç yöneticisi hakkında (Dominic Ongwen, Joseph Kony, Vincent Oti) UCM tarafından başlatılan yargılamada, ilgililere yönelik suçlamalardan birisi de 15 yaşından küçük çocukların çatışmalarda kullanılmasıdır.⁵⁹ İlgili dosyalarda tutuklamalar da olmuştur. Halihazırda Ongwen davası yargılama aşamasında, Kony ve Oti davası ise önyargılama aşamasındadır. UCM'nin çocuk asker kullanmak suretiyle savaş suçu işlenmesine yönelik dosalarından birisi de çalışmanın konusu olan Thomas Lubanga davasıdır.

---

⁵⁸ Sierra Leone Özel Mahkemesi hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.scsldocs.org/> Erişim: 23.04.2021

⁵⁹ İlgili yargılamalara ilişkin detaylı bilgi için bkz <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/KonyEtAlEng.pdf>, <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/OngwenEng.pdf> Erişim: 23.04.2021.

1.4. DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ İÇ SAVAŞI ve ÇOCUK ASKERLER

1.4.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti İç Savaşı

Ruanda gibi eski bir Belçika sömürgesi olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti 20 yıldır dünyanın en ağır iç savaşlarından birisini yaşamaktadır. Özellikle Kongo nehri yatağındaki değerli kaynaklar ve Kongo'daki petrol rezervi, Kongo içerisindeki gruplar, komşu ülkeler ve güçlü uluslararası aktörlerin bölge üzerinde avantaj elde etmek için rekabete girmesine yol açmaktadır.⁶⁰ Bu rekabet ülkenin dört bir yanındaki grupların çıkar doğrultusunda diğerlerine karşı kışkırtılması sonucu büyük çatışmalara sebep olmaktadır. Bu çatışmalarda İkinci Kongo Savaşı olarak bilinen çatışmaların yaşandığı 1998-2004 yılları arasında 3.8 milyon kişinin öldüğü ileri sürülmektedir.⁶¹

Çatışma bölgedeki zengin yer altı kaynaklarına hakim olmak amacıyla DKC, Uganda, Ruanda ve Burundi destekli onlarca silahlı grup arasında yaşanmıştır. Bu grupların hemen hepsinde önemli sayıda çocuk asker kullanılmıştır.

---

⁶⁰ Öncel Sençerman, "Demokratik Kongo Cumhuriyeti Doğusundaki İç Çatışmalara Çevresel Güvenlik Perspektifinden Bir Bakış", Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, (2014), s. 46.

⁶¹ Tabitha Tabala Bukumba, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Belçika Yönetiminin Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 78.

1.4.2. Demokratik Kongo Cumhuriyeti İç Savaşında Çocuk Askerler

Çocuk Askerler Küresel Raporunda (2004) yer alan bilgilere göre DKC iç hukukunda zorunlu askerlik söz konusu olmayıp gönüllü askerlik için yaş sınırı ise 18 olarak belirlenmiştir. Fakat uluslararası örgütlerin ve hükümet gruplarının raporlarına göre ülkede 30 binden fazla çocuk asker var. Bölgede özellikle Ruanda destekli Mai-Mai, RCD-ML ve RCD-Goma, Ituri gibi örgütler ve diğer ögrütsüz yerli milis gruplar 15 yaşından küçük askerleri kaçıırarak zorla yahut gönüllü olarak askere almakta, onlara askeri eğitimler sağlayarak çatışmalarda ve diğer alanlarda kullanmaktadır.

DKC'nin Ruanda ile sınır şehirlerinden olan Goma'da bulunan, İkinci Kongo Savaşının önemli aktörlerinden Ruanda destekli Rally for Congolese Democracy–Goma (RCD-Goma) isimli örgütün 2003 yılındaki lideri Adolphe Onusumba, birliklerinde 15 yaşından küçük askerlerin bulunduğunu kabul etmekle birlikte bu çocukların örgütün eğitim ve bakım olanaklarından faydalanmak için gönüllü olarak katıldığını ileri sürmektedir.⁶² Onusumba'nın şahsi koruması da 13 yaşında bir erkek çocuğudur. Örgütün Idjwi adası, Kabare, Walungo, Uvira ve Bukavu bölgelerinden topladıkları çocuklar Nyamunyune,

---

⁶² Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. 52.

Mwenga, Shabunda, Fizi'deki kamplarda eğitilerek kullanılmaktadırlar. Örgütün 10.000 üyesi bulunduğu ve cephede savaşanların yüzde 20'sinin 18 yaşının altında olduğu ifade edilmektedir. Örgütteki çocuk askerler çatışmalarda kullanılmakta, akrabalarını dahi öldürmek zorunda bırakılmakta, onlara öldürülen düşman cesetler üzerinde yamyamlık veya cinsel eylemler yaptırılmakta, tecavüze maruz kalmakta veya komutanların eşleri olmaya mecbur bırakılmaktadırlar.⁶³ RCD-Goma, Rally for Congolese Democracy Liberation Movement (RCD-ML) ile birlikte ulusal birlik hükümetine yer almaktaydı.

RCD-ML'nin askeri kanadı, Kuzey Kivu ve Güney Ituri bölgesinde aktif bir gruptur. Her ne kadar yoğun uluslararası baskı sonrasında Temmuz 2003'te RCD-ML, Uluslararası Af Örgütü'ne çocuk askerlerinin terhis edildiğini söylese de o tarihte dahi 12 yaşındaki çocuklar hala ön saflarda asker olarak hizmet ediyor ve 13 yaşındaki bir çocuk örgütün liderlerinden birinin koruması olarak görev yapıyordu.⁶⁴ Bir takım uluslararası örgütlerin raporlarına göre RCD-ML'de bine yakın çocuk asker kullanılmaktaydı.

Mai Mai isimli örgüt ise DKC sınırlarında Ruanda'ya veya Ruanda destekli gruplara karşı bölgesel savunma yapmak için ortaya çıkmış bir örgüttür. Özellikle Maniema, Katanga ve

---

⁶³ Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. 53.

⁶⁴ Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. 53.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

Kivu bölgesinde aktif olan örgütün savaşçılarının neredeyse yarısından fazlasının 18 yaşının altında olduğu ifade edilmektedir.⁶⁵ DKC devletinden de doğrudan destek alan örgüt bünyesindeki çocukları çatışmalarda kulalnmakta, tecavüz edilmekte ve komutanlar bazı çocukları korumaları, hizmetlileri yahut eşleri olarak kullanmaktadırlar.⁶⁶

Benzer şekilde bölgede savaşan diğer silahlı gruplardan olan Patrick Masunzu liderliğindeki ve Güney Kivu Tutsi'lerinden oluşan ve RCD-Goma ile ortak hareket eden milis örgütte aralarında 10-12 yaşında çocukların da bulunduğu 1800 civarında çocuk asker bulunmaktadır.

Doğal kaynakların en çok bulunduğu Ituri bölgesinde çatışan ve Uganda, Ruanda, DKC hükümetleri tarafından desteklenen diğer örgütlerde de ağırlıklı olarak çocuk askerler bulunmuş ve bu durum ilgili devletlerce de desteklenerek teşvik edilmiştir.⁶⁷

---

⁶⁵ Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. 53.

⁶⁶ Mai Mai örgütünde çatışmalarda kullanılan bir çocuk komutanının suyuna bir madde koyarak o suyun onu koruyacak bir mistik güce sahip olduğunu söyleyerek onu cesur bir şekilde çatışmaya ikna ettiğini söylemiştir.

⁶⁷ Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. 53.

1.4.3. Demokratik Kongo Cumhuriyeti İç Savaşında Çocukların Silahlı Çatışmalarda Kullanımına Dair Uluslararası Ceza Mahkemesi Yargılamaları

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC) devletinde, Afrika'nın Dünya Savaşı olarak anılan ve 1994-2003 yılları arasında gerçekleşen İkinci Kongo Savaşında yaklaşık 5 milyon insan ölmüştür.⁶⁸ Ruanda, Kongo, Brundi ve DKC hükümetleri ve onların desteklediği DKC içindeki örgütler üzerinden gerçekleşen savaş bu yönüyle hem uluslararası nitelikte bir çatışma hem de iç çatışmadır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti Roma Statüsünü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış, 11 Nisan 2002 tarihinde onaylamıştır.⁶⁹ DKC sınırlarında 2003 yılının sonlarına dek süren iç savaşta UCM resen harekete geçmeden, DKC devlet başkanı Joseph Kabila, UCM'ye başvurarak ülkesinde yaşanan iç savaşta işlenen suçlara ilişkin soruşturma açılmasını talep etmiştir.⁷⁰ DKC'nin hem Roma Statüsüne taraf olması, hem de iç savaşa ilişkin soruşturma açılmasının bizzat devlet başkanı tarafından talep edilmesi açısından UCM'nin yargı yetkisi hususunda Sudan örneğinde olduğu gibi herhangi bir fikir ayrılığı söz konusu değildir.

---

⁶⁸ Tombul, a.g.m, s. 142.

⁶⁹ Statüyü imzalayan-onaylayan devletler için bkz. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en#12 Erişim: Erişim: 25.04.2021

⁷⁰ Ulusoy, a.g.e, s. 53.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

Demokratik Kongo Cumhuriyeti, UCM'nin etkin yargılama yapabildiği bir örnektir. Kongo'da yaşananlarla ilgili 3 mahkûmiyet, 1 beraat, 1 ön inceleme sonrası kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiştir. 1 kişi ise tutuklama kararı kapsamında hala aranmaktadır.

UCM'nin DKC iç savaşına dair harekete geçtiği ilk vaka Kongo Vatanserverleri Birliği lideri Thomas Lubanga vakası olmuştur. Savcı, Lubanga hakkında 2006 yılında yeterli kanıt olduğu kanısıyla dava açılmasını uygun bulmuş, bu karar 2007 yılında Ön Yargılama Dairesince onaylanmıştır.⁷¹ 1 Eylül 2002 ile 13 Ağustos 2003 arasında çatışmaların merkezindeki UPC / FPLC'nin silahlı kanadının lideri olarak görev yapan Lubanga'nın 15 yaşının altındaki çocukları zorla yahut gönüllü olarak askere aldığı ve onları çocuklardan oluşan özel bir birlik olan 'Kadago Birliği' içinde kullandığı tanık ifadelerinden, hükümet içveya hükümet dışı örgütlerin raporlarından ve kamp içerisindeki görüntülerden anlaşılmıştır. Nihai olarak 10 Temmuz 2012'de yöneltilen suçlamalardan 15 yaşından küçük çocukların askere alınması ve aktif olarak çatışmalarda kullanılması eylemini de içeren fiilleri nedeniyle Statünün 8. Maddesi uyarınca savaş suçlarından suçlu bulunmuş, karar 2014 yılında temyiz dairesince

---

⁷¹ Ulusoy, a.g.e, s. 53.

onaylanmış, 2015 yılında cezanın infazı için DKC’de bir hapisaneye sevk edilmiştir.⁷²

Soruşturma kapsamında 2007 yılında verilen bir tutuklama kararı da İturi Vatansever Direniş Gücü lideri Germain Katanga hakkındadır. Katanga hakkında 6 farklı savaş suçu ve 3 insanlığa karşı suç iddiasıyla 18 Ekim 2007’de çıkarılan tutuklama kararı üzerine DKC 2 Temmuz 2007 tarihinde Katanga’yı UCM’ye teslim etmiştir.⁷³ Katanga suçlamalardan 1 insanlık suçu ve 4 savaş suçundan toplam 12 yıl cezaya çarptırılmış, savcılık ve savunma tarafından itirazlar geri çekildiğinden karar kesinleşmiş, tutuklu kaldığı 7 yıl cezasından mahsup edilmiştir.⁷⁴ Katanga’ya yöneltilen suçlamalar arasında çocuk asker almak ve çatışmalarda kullanmak suçu da yer almaktaydı. Mahkeme ilgili örgütte çocuk askerlerin bulunduğunu kabul etmekle birlikte Katanga’nın bu fiildeki rolünü gösterir somut delillere ulaşamadığından bu suç bakımından iddiayı kabul etmemiştir.

2008 yılında ise bu kez DKC ordusunda görevli bir albay olan Mathieu Ngudjolo Chui’ye 6 savaş suçu, üç insanlığa karşı suç zannıyla tutuklama kararı çıkarılmış ve DKC ordusunun albayını da UCM’ye teslim etmiştir.⁷⁵ Uzun süre tutuklu kalan

---

⁷² Detaylı bilgi için UCM sitesine bkz. <https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga>
Erişim: 25.04.2021

⁷³ Ulusoy, a.g.e, s. 54.

⁷⁴ Detaylı bilgi için UCM sitesine bakınız <https://www.icc-cpi.int/drc/katanga>
Erişim: 25.04.2021

⁷⁵ Ulusoy, a.g.e, s. 54.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

Chui, 2012 yılında tüm suçlamalardan beraat etti ve derhal serbest bırakıldı. Savcının itirazları temyiz dairesince reddedilerek karar onandı.⁷⁶ Chui'ye yöneltilen 6 savaş suçu içerisinde 15 yaşın altındaki çocukları, Statü'nün 8 (2) (b) (xxvi) maddesi uyarınca düşmanlıklara aktif olarak katılmak için kullanmak fiili de yer almaktaydı.

Eski Genel Kurmay Başkan Yardımcısı General Bosco Ntaganda ise 18 savaş suçu ve insanlığa karşı suçtan 7 Kasım 2019 tarihinde 30 yıl hapis cezasına çarptırılmış, 30 Mart 2021'de Uluslararası Ceza Mahkemesi Temyiz Dairesi mahkumiyeti ve cezayı onaylamıştır. 2013 yılından beri tutuklu geçirdiği süre cezanın infazından mahsup edilerek UCM gözetiminde cezası infaz edilmektedir.⁷⁷ Ntaganda'ya yöneltilen suçlamalar arasında 15 yaşın altındaki çocukları askere almak, onları çocuk asker ekibi oluşturacak şekilde gruplandırmak ve çatışmalarda aktif olarak katılmak için kullanmak da yer almaktaydı.

---

⁷⁶ Detaylı bilgi için UCM sitesine bakınız <https://www.icc-cpi.int/drc/ngudjolo>
Erişim: 25.04.2021

⁷⁷ Detaylı bilgi için UCM sitesine bakınız <https://www.icc-cpi.int/drc/ntaganda>
Erişim: 25.04.2021

SONUÇ

Çocuk hakları ve insancıl hukuk, çocukların askere alınmasını ve silahlı çatışmalarda kullanılmasını engellemek adına önemli bir yol katetmiştir. Ululararası Ceza Mahkemesinin kuran Roma Statüsü ise, 15 yaşından küçük çocukların askere alınmasını ve çatışmalarda kullanılması fiilini savaş suçu sayarak bu suça cezai yaptırım öngörmesi sebebiyle bu alandaki en önemli uluslararası metindir. Mahkeme DKC'deki çatışmalarda çocuk asker kullanımına ilişkin de yargılama yapmış ve ilgililer için mahkumiyet hükmü vermiştir. Ancak halen dünyada, özellikle Ortadoğu ve Afrika'da devletlerin silahlı kuvvetlerinde ve diğer silahlı kuvvetlerde binlerce çocuk asker bulunmaktadır. Bu durumun sona ermesi için bilhassa yaptırım gücüne haiz BM ve UCM'nin daha aktif çalışması, çocuk asker bulunduran devletlerin uluslararası baskı altına alınması, çocuk asker bulunduran örgütlere ve bu örgütlere destek veren ülkelere sert yaptırımlar uygulanması gerekmektedir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol ve Cape Town - Paris ilkelerinde 18 yaş sınırının altı çizilse de özellikle bağlayıcı uluslararası metinlerden olan Cenevre Sözleşmeleri, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de 15 yaş sınırı söz konusudur. Bu bağlayıcı metinlerin de 15-18 yaş arasındaki çocukları da kapsayacak şekilde güncellenmesi, dünyadaki çocuk asker probleminin çözümü açısından etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akar, Emine (2019). “İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Çocuk Askerler Sorunu. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, Emine (1980). “Çocuk Hakları Bildirisi Ve Türk Hukuk Sistemi.” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 13(1). 339-365.
- Alanur, Nesrin Dabanlıoğlu (2019). Roma Statüsüne Göre Bm Güvenlik Konseyinin Bir Durumu Uluslararası Ceza Mahkemesine Sevketme ve Soruşturma İle Davaları (Yargılamayı) Erteleme Yetkisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(1).
- Aslan, M. Yasin (2007). “Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu”, TBB Dergisi, 20(73).
- Aslan, M. Yasin (2008). “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 79(1).
- Aslan, Zeki Mesud (1950). “1949 Cenevre Sözleşmeleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 7(3).
- Bukumba, Tabitha Tabala (2019). Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde Belçika Yönetiminin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, Müge (2010). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye’nin Tutumu”, Ankara Barosu Dergisi. 68(3).

- Demir, Fatıma (2019). “Afrika’da Çocuk Askerler Meselesi: Sierra Leone Örneği.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dişkaya, Abuzer (2010). “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, 1(1).
- Doğan, Gürkan (2015). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Terör Suçları Açmazı: Çözüm Açısından Bir Değerlendirme”, Güvenlik Stratejileri, Cilt 8, Sayı 15.
- Erdal, Selcen (2013). “Nüremberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri”, Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2(2).
- İnan, Ali Naim (1995). “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 44(1). 765-778.
- Karakehya, Hakan(2008). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57(2).
- Meraklı, Serkan (2016). “Uluslararası Ceza Davanı’nın Kuruluşu’na Kadar Geçen Süreçte Uluslararası Ceza Yargılamaları”, Ceza Hukuku Dergisi. 11(32).
- Odman, Tefik (1996). “Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 45(1).

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

- Özkan, Arda (2016). “21. Yüzyılda Evrensel Bir Yargı Kuruluşu Olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi: Usul Kuralları, Yargılamalar ve Uluslararası Suçlar” Kastamonu Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 12(2).
- Polat, Oğuz, Evin Gündoğan (2010). “Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal Ve Fiziksel Sorunlar.” Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi. 1(1). 105-124.
- Qasim, Suhad Othman (2014). “Savaş Suçları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sençerman, Önçel (2014). “Demokratik Kongo Cumhuriyeti Doğusundaki İç Çatışmalara Çevresel Güvenlik Perspektifinden Bir Bakış”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi.2(2).
- Tombul, Didem (2018). “Roma Statüsü’nün 20. Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Suç ve Ceza Dergisi, Sayı 4.
- Ulusoy, Orçun (2008). Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birinci Baskı, İzmir, Etki Matbaacılık.
- Ulusoy, Orçun (2008). Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birinci Baskı, İzmir, Etki Matbaacılık.
- Yamaner, Melike Bulut, Emre Öktem, Bleda Kurtdarcan, Mehmet C. Uzun. (2009). 12 Ağustos 1949 Tarihli

Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

- Zorlu, Süleyman Emre (2019). “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç Ve Bm Güvenlik Konseyinin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 24(2).

İnternet Kaynakları:

- Cape Town Prensipleri'nin İngilizce metni için bkz. <https://openasia.org/en/2013/06/cape-town-principles/> Erişim: 22.04.2021.
- Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> Erişim: 21.04.2021.
- Çocuk Asker İstatistikleri: <https://childsoldiersworldindex.org/> Erişim: 19.04.2021
- Çocuk Askerler Küresel Raporu 2004. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/7951D366562987B4C1256F50004D9C23-child_soldiers_CSC_nov_2004.pdf s. 15. Erişim: 21.04.2021.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>. Erişim: 20.04.2021.

Child Soldiers and Recruiting Child Soldiers as a War Crime: Republic of
Democratic Congo Case

- Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol
Metinleri:
<https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf> Erişim: 22.04.2021.
- Paris Prensipleri:
<https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf> Erişim: 20.04.2021.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi: <https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga> Erişim: 25.04.2021.
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.
<https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 20.04.2021
- Roma Statüsü:
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en#12 Erişim:
Erişim: 25.04.2021
- Versay Barış Anlaşması: <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf> Erişim: 26.10.2020